

treballar la digitalització de les imatges i dels gràfics.

Gràcies a l'aparició del disc òptic -un petit disc de plàstic amb un diàmetre de cinc polzades- es poden emmagatzemar fins a 550 Megabytes amb la més absoluta de les garanties. Això equival, com recorda Díaz Nosty⁶⁷, a la informació d'un diari d'importància durant tres dies. Cas d'utilitzar discos flexibles --de 5 1/4 o de 3 1/2-- caldrien 1.500 unitats.

L'ultracapacitat d'emmagatzematge del disc òptic hauria de permetre, a mig termini, substituir els arxius fotogràfics i els serveis de documentació convencionals.

La impressió és la revolució pendent?

Els diaris han vist com les Noves Tecnologies de la Informació canviaven íntimament els seus mètodes de treball en incorporar noves màquines (potser és massa agosarat considerar que els ordinadors siguin màquines⁶⁸!) i sistemes intel·ligents a tots els nivells menys al de la impressió, parcel·la dels diaris on

---

⁶⁷. Díaz Nosty, 1988: 54.

⁶⁸. Manuel Rodríguez Jiménez (1988: 18) diu que un ordinador "es una máquina aún un poco especial. Se diferencia de las otras en diversos aspectos. En primer lugar, no actúa sobre objetos o transforma energías: actúa sobre información en forma de datos, siempre que dicha información no se pueda registrar sobre un medio o soporte físico (cinta magnética, disco, memoria, microelectrónica, papel, microfilme, etc.)"

no han entrat, mai, els periodistes⁶⁹.

"Se puede decir --diu Mario Santinoli⁷⁰-- que, de la plancha hacia adelante, es decir, en la impresión, ha habido evolución mientras que de la plancha hacia atrás lo que ha habido es una revolución".

En efecte, els principis bàsics de la impressió han estat inalterables: planxes prèviament gravades i col·locades sobre cilindres⁷¹ pressionen, entintades, sobre un paper. Obviament descartem els productes fotocopiats encara que estan apareixent ja en el mercat els diaris anomenats diaris-fax, que no són altra cosa que l'edició d'un periòdic bàsic i original que arriba als clients a través de la xarxa telefònica.

Doncs bé, el principi de pressió-planxa continua essent el vigent en l'actualitat i qualsevol intenció de canviar la plantilla original de la planxa obliga a disposar de rotatives automàtiques o a aturar-les per fer la mutació de les teules.

En aquest moment el sistema bàsic inicial de pressió i rotació s'ha vist ralentit per l'aparició d'un fenomen comercial que retarda l'empaquetatge dels diaris i la distribució. Parlem dels

---

⁶⁹. Recordem que els periodistes han assumit bona part de les feines de tallers: picar textos, maquetar, corregir, editar, manipular fotografies ...

⁷⁰. La empresa ..., 1988: 87.

⁷¹. En el cas de les rotatives. En cas contrari es tractaria d'una màquina plana.

encartaments i dels impresos aliens a les trameses quotidianes, com poden ser els suplementes propis o els publicitaris.

No és un tema gratuït el que esmentem perquè l'any 1987 el 25% dels ingressos publicitaris de la premsa dels Estats Units procedien dels encartaments publicitaris.

Des del moment en què es tanca el diari fins que arriba a les mans dels lectors encara passen moltes hores, cada cop més, degut a la complexitat de la postproducció i a l'increment dels problemes de la distribució per via terrestre.

Actualment, hi ha dies en què el diari és més un paquet de "coses" que un producte periodístic pròpiament dit, que ha estat qualificat com a "premsa cangur" per la quantitat de quadernets, suplementes i fins i tot productes (sopes, sobres perfumats, fulles d'afaitar...) que no tenen res a veure amb el negoci original: vendre notícies i reflexions.

Bona part de la postproducció pot fer-se i preparar-se dies abans, la qual cosa facilita l'operació de distribució, però poca cosa més es pot fer perquè pel que fa a la impressió no hi ha forma de revolucionar-la.

El sistema pressió-rotació encara és la base de la premsa escrita si bé no necessàriament tots els diaris han de tenir la seva pròpia planta d'impressió. Francàs⁷² recomana que amb un tiratge

---

⁷². La empresa ..., 1988: 106.

de menys de 50.000 exemplars no es compri "en principi" cap rotativa.

Es podria pensar que amb la quantitat de rotatives infrautilitzades que hi ha al món, o amb capacitat per imprimir diversos grans diaris cada nit, els fabricants d'aquests aparells no tenen feina i no és així.

En efecte, els darrers cinc anys hem pogut observar com hi ha hagut una renovació de rotatives per part de La Vanguardia i també de El Periódico de Catalunya, però també The New York Times ha comprat sis noves màquines, Los Angeles Times preveia una inversió de 300 milions de dòlars per a una nova planta i el grup Hersant, francès, té encarregada la que serà la darrera generació d'aquestes eines d'impressió.

I això que les màquines de fer diaris no són gens econòmiques perquè l'alt cost de la renovació tècnica en la impressió, amb una insignificant reducció del nombre de treballadors i amb llargs terminis d'amortització, ha estat un fre important a les innovacions en aquest terreny, com han assenyalat Santinoli i Casas⁷³.

La prolongació del sistema de pressió sobre el paper ha estat donat també pel canvi de la matèria prima amb què es feien les teules: quan van aparèixer les planxes de PVC que recollien textos i imatges mercès a la insolació d'una superfície

---

⁷³. Santinoli - Casas, 1985: 349.

fotosensible, l'anomenada fotocomposició, el metall de les antigues teules --plom, estany i antimoni-- va deixar de complir la seva històrica missió.

La fotocomposició, l'offset, ha permès, també, millorar la velocitat de la fase d'impressió i ha significat per als tallers una reducció de la feina de manipulació, ja que el "plàstic" és més fàcil de traslladar.

L'offset, que va començar a aplicar-se a principis i a mitjans dels anys seixanta amb un cert dinamisme, va entrar a la seva fase resolutiva als setanta, encara que als Estats Units d'Amèrica el tiratge global de la premsa a través d'aquest sistema era de només del 55,8%, segons informa Díaz Nosty⁷⁴.

Però no ens enganyem, com deia Santinoli, pel que fa a la impressió: només hem observat una evolució lenta que s'ha centrat en millorar la velocitat de producció, en mecanitzar els processos de càrrega i descàrrega --a través d'una certa "robotització"-- i, paral·lelament, es pot treballar més i millor perquè s'han reduït dràsticament els formats, la qual cosa ha significat que ara cal moure masses més petites que abans.

La mecanització, a través d'automatismes, ha estat espectacular perquè, a més, s'ha produït en pocs anys, encara que s'ha hagut

---

⁷⁴. Díaz Nosty, 1988: 28.

de fer sobre màquines que ben bé podríem qualificar de velles⁷⁵. Ara hi ha automatització en els controls de l'entintatge i dels registres i s'han mecanitzat els processos de trasllat de les bobines. En conclusió: s'han reduït les pèrdues de paper, les famoses mermas. Hi havia periòdics que arribaven a fer malbé prop de mil exemplars per dia per aconseguir uns registres correctes. Amb l'automatització això s'ha acabat. També s'ha incrementat la seguretat del personal i de la pròpia màquina mercès a sofisticats sistemes d'autotest, com recorda Santinoli⁷⁶.

La "robotització" serà el següent pas en els processos d'impressió. L'empresa japonesa TKS va presentar l'any passat a Atlanta, durant la trobada anual de l'ANPA, un robot que reemplaça automàticament les planxes de les rotatives. Una nova generació permet automatitzar el canvi i preparació de les bobines de paper dins les rotatives.

La tècnica del gravat al buit, que tanta qualitat ofereix sobre un paper adient, ha quedat relegada per a la producció d'impresos, suplementos i afegitons publicitaris que requereixen un ampli ventall cromàtic i una alta definició dels perfils. Aquesta tècnica, emprada durant anys i anys per diaris com La Vanguardia amb tant d'èxit, era, paradoxalment, un instrument antiperiòdic ja que no permetia canvis de darrera hora, ni tant sols de mitja tarda.

---

⁷⁵. La nova rotativa de El Periódico de Catalunya n'és un exemple del qual en parlarem en detall més endavant.

⁷⁶. Santinoli, 1985: 88.

Els experiments recents

Paral·lelament a la millora de les prestacions de les rotatives, la premsa occidental, i especialment la dels Estats Units, ha intentat experimentar amb nous tipus de paper, més concretament a partir de la crisi dels anys setanta en què el petroli va pujar-se extraordinàriament de preu (i recordem que bona part de la indústria, entre ella la del paper, treballava amb aquesta font energètica) i calia diversificar els processos productius per abaratir costos.

L'ANPA, la patronal dels editors d'aquell gran país, va descobrir, junt amb el Departament d'Agricultura de l'estat d'Illinois, que d'una planta es podia extreure una substància que degudament tractada suportava les proves d'impressió. El resultat era un paper anomenat "kenaf".

Es tractava del "habiscus cannabinus", o cànem de Guinea. A aquesta espècie li cal un clima sec i assolellat. Amb les condicions adequades es poden recollir de 14 a 15 tones de matèria prima (fibres seques) per hectàrea, una xifra superior en nou vegades al rendiment d'una extensió similar de pins i avets. A més, creix en poc temps mentre que els arbres necessiten de 10 a 30 anys per ser adults.

El resultat és un paper més brillant, tes i més fort que el que trobem normalment al periodisme actual. Alguns diuen que també

és més blanc i no necessita tanta tinta com el paper que s'obté de la fusta. D'altra banda, no es torna groc perquè no conté una substància anomenada lignina que sí té la polpa de la fusta.

Hi ha qui ha vist en una altra tècnica d'impressió, la flexografia, una alternativa a les rotatives de plom i d'offset.

Aquesta tècnica s'ha emprat durant anys per la indústria de les arts gràfiques per fer envoltoris. Es tracta d'un procediment similar a la tipografia que empra planxes fotopolímeres amb tipus en relleu, utilitzant-se tintes amb base d'aigua --les tintes convencionals empren olis que són els que taquen els lectors-- i un senzillíssim sistema d'entintatge que no obliga a gaires ajustos. Els colors que s'obtenen són brillants, la qual cosa s'uneix a l'estalvi de treball i de paper ja que no calen gaires maniobres per definir la impressió. A més, l'assecatge també és molt ràpid, virtut molt buscada pels diaris d'alts tiratges. El diari nord-americà The Washington Post estalviaria 13 milions de dòlars en un any si emprés la flexografia⁷⁷.

Alguns diaris dels Estats Units d'Amèrica encara estan provant la flexografia sense que l'optimisme expressat en els primers temps hagi estat confirmat per les grans dimensions del negoci periodístic.

Amb tots aquests procediments --paper "kenaf" i flexografia-- la

---

⁷⁷. Recollit per L'Echo de la Presse et la Publicité, 8.7.87, p. III.

premsa escrita no sols intenta abaratir costos i buscar una sortida al vell sistema d'impressió basat en les rotatives, sinó que, a més, es busca donar satisfacció als publicitaris, que els darrers anys estan tornant a emprar la premsa com a element propagandístic mercès a la millora aconseguida, en part, per les Noves Tecnologies de la Informació i, també, pel canvi de models.

El que ens reserva el futur encara és una incògnita, però el professor i company Mario Santinoli fa una juguesca en favor de la supressió de les rotatives que se suplirien per sistemes electrostàtics, similars al sistema utilitzat en les fotocopiadores, on la imatge es crearia, es dibuixaria, per un poler de làser que crearia un camp magnètic al voltant del timbal impressor.

La informació per configurar les imatges les donaran els ordinadors dels redactors, la qual cosa possibilitarà fer canvis constantment sense que signifiquin cap tipus de sobrecàrrega econòmica. D'aquí a la personalització del diari hi ha un pas, afegeix Santinoli⁷⁸.

La revolució pendent passa per eliminar les planxes, però, ¿i si el que la història ens obliga és a eliminar el paper?

Les altres Noves Tecnologies de la Informació

---

⁷⁸. Santinoli, 1985: 88.

Els diaris s'han beneficiat també d'altres descobriments que poden englobar-se dins les Noves Tecnologies de la Informació. Estem pensant, especialment, en els nous sistemes de transmissió.

El futur de les comunicacions arreu del món passa per l'anomenada Xarxa Digital de Serveis Integrats (XDSI). Actualment la xarxa de telefonia del món compta amb uns 450 milions de línies infrautilitzades. No tota aquesta infraestructura és vàlida per als nous sistemes telemàtics que han de permetre no sols la comunicació oral sinó també la transmissió de dades i d'imatges: diàleg, documents, icones, tot al mateix temps.

L'autèntic repte està ja en marxa: cal posar fil a l'agulla per crear una bona XDSI i Barcelona n'és un exemple a través del cablatge de la ciutat, amb l'objectiu d'incrementar l'oferta televisiva.

La xarxa digital s'està implantant en dues fases. La primera consisteix en oferir els serveis de telefonia especial, telecòpia (fax) i teletext. En la segona entraran en funcionament els serveis d'audioconferències múltiples, el videotext i la transmissió d'imatges i de dades.

El periodisme contemporani està interessat en totes aquestes possibilitats, encara que de moment només s'utilitzen el fax, el teletext, el videotext⁷⁹ i la transmissió d'imatges i de dades.

---

⁷⁹. Alguns consideren el videotext com un autèntic nou canal d'emissió perquè ofereix informació pura, especialment pel que fa als serveis bancaris i administratius.

La nova xarxa ha d'abandonar les estructures comunicatives basades en els típics cables d'aram amb aïllant plastificat i passar a emprar la fibra òptica, que permet fins a 100.000 circuits, mentre que els convencionals només en suporten 10.000.

Tenint la matèria prima a l'abast --ja que la sílice, principal element, es troba per tot arreu-- i donat que gairebé no té pes --30 grams per cada quilòmetre--, la fibra òptica té un gran futur per la seva oferta de gran capacitat i baix preu.

La fibra òptica, fins i tot, supera en velocitat a la transmissió a través de les ja clàssiques ones hertzianes. En efecte, en una conversa entre Europa i els Estats Units d'Amèrica, els protagonistes trigaran 65 mil.lèsimes de segon en sentir la veu de l'altra persona si parlen a través d'una fibra de silici, mentre que la veu trigaria deu vegades més si es fes la comunicació a través d'un satèl.lit.

L'any 1992 a Sevilla es disposarà d'una xarxa de fibra òptica que permetrà enviar, per exemple, un volum d'informació equivalent a 22.000 planes de diari per segon o 250 canals de televisió simultàniament. L'empresa espanyola Compañía Telefónica Nacional de España basa el seu futur en la fibra òptica.

Elements secundaris del procés de renovació del sistema de transmissions són els telèfons cel.lulars portàtils⁸⁰, que

---

⁸⁰. La xarxa que els dona vida es basa en la divisió del territori en petites cèl.lules connectades a una central de commutació, la qual cosa permet amortir l'impacte d'una forta

permetran als periodistes estar permanentment localitzables i, al mateix temps, que aquests es posin en contacte d'immediat amb qui vulguin per arrodonir la notícia. L'únic problema és la feble cobertura tècnica de la pròpia companyia telefònica, problema ja clàssic a l'Estat espanyol.

Qui controla les Noves Tecnologies de la Informació? La tecnestructura entra en acció

Fins aquí hem vist la gran oferta de noves tecnologies que en el cas de la informació es converteix en una allau de difícil digestió per part dels periodistes, pobres professionals més preocupats fins ara en trobar notícies que en la pròpia producció.

La necessitat d'assumir aquestes noves tecnologies amb un cert grau d'èxit ha obligat als empresaris periodístics a crear una classe dirigent interna que, treballant junt amb la redacció, des del principi s'ha situat al marge i, ens atrevim a dir-ho, per sobre dels periodistes.

Es tracta dels homes i de les dones als qui podríem qualificar de tecnestructura, que no tecnocràcia, prenent la idea de l'economista J.K. Galbraith⁸¹ que diu que la tecnestructura

---

demanda: amb només mil freqüències es pot donar servei a tres milions d'usuaris.

⁸¹. Galbraith, J.K., New Industrial State, citat a Elliott, 1980: 114.

afecta

"desde los funcionarios más importantes de la sociedad hasta al perímetro más extenso, hasta los empleados y obreros que tienen como función atenerse más o menos mecánicamente a la instrucción y/o a la rutina y (...) engloba, pues, a todos los que aportan conocimiento especializado, talento o experiencia en la elaboración de decisiones para el grupo".

Peter Hamilton⁸² parla especialment del personal del centre d'ordinadors, però podríem estendre la seva definició a tothom que treballi amb Noves Tecnologies de la Informació, quan diu que no sols és

"una élite técnica sino también una élite en el sentido social, cuidadosamente elegida y seleccionada con el fin de rechazar a los elementos subversivos".

Per part meua diria que els homes i les dones que controlen, vigilin, fan funcionar i assessoren l'empresa sobre Noves Tecnologies de la Informació formen un col·lectiu d'experts que acaba dominant l'organització del mitjà i, a la llarga, dissenyen el producte sense fer gaire cas dels suggeriments dels professionals.

Configuren un col·lectiu que es belluga a part de la resta de tècnics periodístics als quals contínuament obliguen a modificar

---

⁸². Hamilton, Peter, Computer Security, citat a Elliott, 1980: 132.

el seu treball per exigències del propi sistema.

Santinoli, sense qualificar al col·lectiu com nosaltres ho fem, sí està d'acord que s'ha configurat un grup al marge de la resta de sectors del periòdic quan reconeix que

"el sistema de trabajo y su funcionalidad en un sistema editorial, es tan importante que, en estos años, se ha ido formando en el interior de las redacciones una nueva figura, la del jefe de sistema, como expresión de la redacción en la racionalización, conducción y mejora del sistema de trabajo"⁸³.

Quan estudiem la renovació tecnològica a El Periódico de Catalunya i La Vanguardia intentarem esbrinar si el protagonisme d'aquesta tecnoestructura és tan important com ens ha sortit en la definició.

Grau d'utilitat de les Noves Tecnologies de la Informació.

Tot intentant que la mitificació general de les Noves Tecnologies de la Informació no afecti la confecció d'aquesta tesi doctoral, sí hem de convenir que les noves ofertes tecnològiques assumides per la indústria de la premsa al nostre món ha estat, globalment, positiva.

En aquest sentit observem que amb les Noves Tecnologies de la

---

⁸³. Santinoli, 1985: 86.

Informació els diaris poden sortir abans i ser més fidels a l'objectiu de la redacció perquè són els periodistes els que controlen bona part del procés de pre-impressió a través dels ordinadors i dels sistemes de transmissió. Si hi ha un error, serà per culpa del propi periodista.

Alhora les informacions publicades són més "fresques" que en el procés anterior, amb el protagonisme dels tallers tipogràfics.

La reducció de costos és un objectiu assolit encara que això vagi en contra d'una política social de treball per a tothom.

Contràriament s'han creat llocs de treball per exigències de les pròpies Noves Tecnologies de la Informació.

Gràcies a l'automatisme aplicat a les rotatives, moltes vegades connectades a ordinadors que les controlen, hi ha una dràstica reducció del paper durant el període d'ajustament.

A curt termini es podrà posar a disposició dels lectors diaris gairebé unipersonals: només comprarà les seccions o les notícies que li interessin, no com passa ara. Això comportarà, també, un estalvi de paper de notables dimensions. Cal esperar el diari electrònic i, mentrestant, les edicions descentralitzades.

Amb les Noves Tecnologies de la Informació les empreses periodístiques no tan sols poden comercialitzar els productes convencionals, com són les edicions diàries, sinó que, a més,

poden posar a disposició d'empreses privades i organismes institucionals els seus fons de documentació a través de la xarxa telefònica.

Per contra, les Noves Tecnologies de la Informació han incrementat notablement el volum de feina dels periodistes, que fins ara només es preocupaven d'escriure textos sobre pàgines de paper i ara han d'ajustar, compaginar, editar i posar tot tipus d'ordres per deixar l'original tan net i polit com es feia amb la tipografia després de l'intervenció de linotipistes, caixistes, correctors, ajustadors i regents.

Sobre aquest tema en parlarem més a l'estudiar els resultats de l'enquesta que hem fet a 100 periodistes dels dos diaris que estem estudiant.

Les estructures redaccionals estan patint modificacions notables pel sincretisme amb què obliga a escriure l'ordinador.

Els programes de tractament de textos dels ordinadors estan fets, en gran part, a l'estranger i no sempre estan ajustats als idiomes de l'Estat espanyol, la qual cosa comporta seriosos problemes en el moment en què es vol justificar un text.

La pantalla de l'ordinador no permet veure mai, sencer, tot el que s'està escrivint: no hi ha possibilitat d'analitzar la globalitat de l'article o de la notícia a no ser que el traguem per la impressora, cosa que ens faria perdre temps.

Els periodistes estan, ara, més hores al seu lloc de treball que abans perquè els ho obliga la complexitat del sistema. Això comporta que no hi hagi més notícies exclusives que abans malgrat les possibilitats de les Noves Tecnologies de la Informació.

Els professionals estan obligats a perdre una part del seu temps, no en buscar notícies, sinó en formar-se permanentment en noves tecnologies o aprofundint en les que estan treballant ara.

Les Noves Tecnologies de la Informació tenen el seu punt feble en la infraestructura dels serveis: tant la xarxa elèctrica com la telefònica no estan adequades per mantenir permanentment i sense alteracions la seva fluïdesa.

Les Noves Tecnologies de la Informació han generat problemes físics i psíquics en la primera generació de professionals que han experimentat el canvi.

Les Noves Tecnologies de la Informació han obligat els professionals a una certa burocratització: no es pot treballar sense fer, abans, una sèrie de maniobres prèvies i les notícies es redacten seguint un formulari que et dóna la pantalla.

Les Noves Tecnologies de la Informació han permès la fluïdesa en la transmissió de les notícies, però paral·lelament les empreses no han contractat el nombre suficient de professionals com per poder assumir l'increment d'informació. En conclusió: els periodistes no tenen temps d'analitzar tots els missatges que els

riben. Per aquest motiu podem estar entrant en un període de superficialitat o de banalització del periodisme: s'ha de treure diari com sigui.

CAPITOL III

EL TEMPS HISTORIC

El període del nostre estudi, que va des de finals dels setanta, quan surt El Periódico de Catalunya, fins a la nova etapa de La Vanguardia, el mes d'octubre de l'any 1989, s'ha caracteritzat per una autèntica hecatombe pel que fa al nombre de diaris desapareguts, de moltes tendències i models, d'ambicions contraposades de vegades, i d'objectius periodístics que, traslladats al terreny de la política, ben bé podria dir-se que n'hi havia de tots els colors.

Des que l'1 d'octubre de 1792, tres anys després de la Revolució francesa, es creés Diario de Barcelona per una gentilesa de la corona, fins ara hi ha hagut a Catalunya més de cent diaris en català i molts més en espanyol¹.

Fa tan sols 60 anys, quan Barcelona només tenia 800.000 habitants, s'imprimien a la capital del Principat 18 capçaleres diàries amb un tiratge global de 568.000 exemplars².

L'any 1987 el tiratge a la ciutat de Barcelona era de 460.000 exemplars, segons l'OJD, una mica més que l'any 1974, encara que segons els propis directors de mitjans la xifra del tiratge

---

¹. La Doctora Rosario de Mateo ha estudiat molt profundament el tema i en són un fruit les idees exposades a la seva recent obra publicada dins de La premsa a Catalunya als anys vuitanta, Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat, 1988.

². Cadena, 1988: 60-65.

global seria de 550.000³.

No hi ha relació entre llibertat d'expressió i increment de vendes

Veiem que amb aquestes dades de vendes i tiratges no ens trobem davant d'una situació d'allò més normal ja que tothom esperava que hi hauria una relació directa entre democratització i increment dels índexs culturals periodístics, la qual cosa no ha estat tan certa.

El temps històric d'aquest estudi és, doncs, fruit d'un procés de reconversió gairebé absolut del que sols va quedar al marge, però no sense ser-ne afectat, La Vanguardia, que poc després va impulsar la renovació més absoluta de la seva història, tret dels canvis produïts durant la Guerra Civil espanyola.

El temps històric de l'estudi té els prolegòmens en l'aparició del diari Tele/expres, l'any 1964, que va ser acollit com un instrument renovador per la seva audàcia gràfica encara que sempre va patir per la part empresarial, que no va fer costat a l'equip de direcció.

---

³. La xifra la vaig obtenir directament dels directors a través de l'enquesta que vaig fer per donar base a l'estudi La informatització de la premsa a Catalunya ... Es tracta d'un treball realitzat mercès a un ajut del Centre d'Investigació de la Comunicació del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.

Des de l'any 1964 fins el 1974, en què va aparèixer Mundo Diario (anteriorment existia com Diario Femenino⁴), la premsa barcelonina va ser un espai ben delimitat amb diaris de solera, una certa incidència i presència social i amb estructures empresarials basades en clans familiars que reinvertien molt poc en l'empresa els guanys produïts, si és que se'n produïen.

Va ser la transició democràtica i l'aparició de nous productes allò que va alterar aquest paradís, fent que capçaleres tant importants com El Noticiero Universal i El Correo Catalán, per fer esment de dos periòdics històrics, desapareguessin del registre.

Al principi parlàvem d'hecatombe. També podríem haver qualificat el procés de débâcle, aquesta paraula francesa que tanta contundència dóna a certes afirmacions i que ja ha estat

---

⁴. Diario Femenino va ser el primer producte periodístic de freqüència diària de l'empresa Ilustración SA, propietat de Víctor Sagi, un publicitari local. El primer número va aparèixer el 27 d'octubre de 1968 i va deixar d'existir com a capçalera el 15 de febrer de 1974, per a donar pas a Mundo Diario.

Diario Femenino va ser un diari progressista per la composició de la redacció poc després de la seva creació, ja que hi trobem a Carme Alcalde, Eliseo Bayo, Carme Maluenda, Conxa Alòs i col.laboradors com a Lidia Falcón, Maria Aurèlia Capmany, Eva Forest i Marina Bru.

Si hem de fer cas de Maria Eugènia Ibáñez i de Josep Pernau, al poc temps Diario Femenino s'havia convertit en un "Hola vulgar" (declaracions a Quim Aranda, de Diari de Barcelona, recollides en el reportatge "'Diario femenino', on era difícil escriure per dones", 31.10.88, p. 28.

El novembre de 1971 Sebastià Auger, propietari de la revista Mundo i de l'editorial Dopesa, va fer-se amb la majoria d'accions i va confirmar en el càrrec de director a Ramón Solanes. Quatre mesos més tard canvia de format i deixa d'editar-se en rotogravat, però no va poder canviar el nom de la capçalera fins molt després, encara que formalment va passar de dir-se Diario Femenino a simplement DF.

incorporada al vocabulari periodístic⁵.

La débâcle comença l'any 1979, pocs mesos després de l'aparició de El Periódico de Catalunya i finalitza, realment?, durant el bienni 1986-1987, amb l'aparició i desaparició de dues aventures periodístiques, l'ABB, que va durar nou dies, i El Día de Catalunya, que ho va fer una mica més⁶.

Analitzem els diaris publicats a Barcelona durant el període 1979 a 1989 per poder comprovar que estem davant d'un minuciós ball de destrucció d'esperances, llocs de feina i, a més, davant d'un procés de distorsió del mercat:

+++++

Cens de diaris publicats a Barcelona entre 1979 i 1989

Diario de Barcelona (fundat l'any 1792)

El Correo Catalán (1876)

La Vanguardia (1881)

El Noticiero Universal (1888)

Solidaridad Nacional (1939)

La Prensa (1941)

Tele/eXpres (1964)

---

⁵. El diccionari de la llengua de Pompeu Fabra, tan poc renovat, no la recull. Només el Diccionari Larousse modern accepta la paraula dient que és un equivalent a ruïna, esfondrament i derrota.

⁶. L'any 1989 va aparèixer el diari sensacionalista Las Noticias que no va durar més de tres mesos, durant els quals el personal no va cobrar gairebé cap mensualitat, per la qual cosa Comissions Obreres va decidir d'intervenir per instar la suspensió de pagaments i, posteriorment, la fallida de l'empresa.

Mundo Diario (1974)

Avui (1976)

Catalunya Express (1976)

El Periódico de Catalunya (1978)

ABB (1986)

Diari de Barcelona (1987)

El Día de Catalunya (1987)

Las Noticias (1989)

+++++

d'aquests, sols han romàs els següents:

La Vanguardia

El Periódico de Catalunya

Avui

Diari de Barcelona

Hem deixat de banda els següents diaris: El Vigía i El País.

El primer perquè no té caràcter d'informació general. Pel que fa a El País, estem davant d'una publicació que s'imprimeix a Barcelona des de l'1 d'octubre de 1982, on té una planta industrial d'avançada tecnologia i una plantilla propera a les 100 persones, la meitat dels quals eren periodistes. La proporció ha crescut en favor d'aquests.

La capçalera d'aquesta edició no és un producte diferenciat totalment de l'edició de Madrid. Estem davant d'una versió moderadament adaptada al públic català a través d'unes planes molt ben informades però que no solen representar més del 20% del

total de la paginació del diari.

A més, la seu social de l'empresa segueix a Madrid, el capital també i el mateix passa amb la direcció editorial, encara que el director adjunt de Barcelona sol tenir molt de pes.

No hi ha, doncs, plena independència professional ni empresarial.

La professora Rosario de Mateo, junt amb els altres autors del llibre La premsa a Catalunya als anys vuitanta, diuen que l'aparició de l'edició catalana d'El País "va suposar per primer cop en la història la publicació simultània i amb tecnologia punta d'un diari de Madrid a la capital catalana", afegint-hi que "tot i que no s'han acomplert totalment les expectatives inicials, l'edició barcelonina d'El País s'ha convertit en el tercer diari de Catalunya pel que fa a la difusió". D'aquesta manera podríem entendre que aquest equip d'investigació ha reconegut els mèrits professionals de l'edició catalana de PRISA, però no la consideren pròpiament un diari fet aquí.

El professor Jaume Guillamet, autor de La premsa a Catalunya, publicada al mateix temps que l'obra de l'equip dirigit per De Mateo, diu en la introducció que "un criteri científic fou el considerar inequívocament com a catalana la premsa que s'edita a Catalunya", la qual cosa no deixa clar si El País és un diari català pel fet que estigui imprès físicament a Barcelona, perquè parla d'editar i per editar hom pot entendre que tota l'edició

. La premsa a Catalunya ..., 1988: 20.

ha estat feta a la nostra terra, que no és el cas. Però el mateix Guillaumet diu⁸ que a Barcelona hi havia a finals de 1987 "cinc diaris propis i una edició d'un diari foraster", la qual cosa ja és més inequívoca.

Com podem veure, dues fonts informatives que no formen part dels mateixos grups d'investigació, encara que coincideixen que tots tenen quelcom a veure amb la Facultat de Ciències de la Informació de la Universitat Autònoma de Barcelona, acorden que El País no és un diari pròpiament català, amb la qual cosa estem d'acord encara que per altres motius que ja hem exposat abans.

Cinc fases de la darrera història

Els diaris barcelonins, subjectes d'aquesta etapa històrica, han passat en els darrers vint anys per cinc fases prou definides que, fins i tot, han coincidit en la selecció de models i de llenguatges, tema que veurem més àmpliament en el capítol 7.

Les cinc fases són les següents:

- . La monotonia sota la dictadura
- . El resorgiment de l'esperit crític
- . L'aparició de la nova premsa
- . La débâcle i la bipolarització
- . A les portes de la nova fase

---

⁸. Guillaumet, 1988: 34.

La monotonia sota la dictadura correspon a un ampli període que va des de la fi de la Guerra Civil espanyola fins als començaments dels anys setanta, amb petites excepcions com la de Tele/Expres. Poca cosa podrem afegir a tot el que s'ha dit de l'actuació de la dictadura sobre la premsa catalana i espanyola. L'absoluta manca de llibertat d'expressió i, fins i tot, l'absència de marges d'actuació per crear empreses periodístiques va ser la causant directe de l'eliminació de la capacitat de lectura de dues generacions senceres, fenomen que encara estem patint i del qual ens costarà sortir molt i molt, si és que la televisió, la ràdio i els altres mitjans de comunicació ho permeten.

Sota la dictadura, cap al final dels seixanta, comença a aparèixer un cert periodisme crític que s'empara a les seccions locals d'alguns diaris com ara El Noticiero Universal i El Correo Catalán.

Aquesta obertura informativa, ampliada poc després a d'altres matèries informatives, emparada, en part, per la nova Ley de Prensa e Imprenta, del 14/1966, de 18 de mars⁹, feta pel ministre Fraga Iribarne, i en part per les tensions dins d'un règim que s'acabava, va suposar un relleu de les vendes, com podem comprovar en el quadre següent:

---

⁹. Publicada al Boletín Oficial del Estado, núm. 67, 19 de març de 1966.

+++++

Difusió dels diaris catalans (1972-1986)¹⁰

any	1972	1974	1976	1978	1980	1982	1984	1986
ECC	59	62	55	38	38	33	30	-
ENU	78	78	76	50	45	46	32	-
LV-LVE	222	218	220	195	188	196	193	191
EPC	-	-	-	-	71	103	127	147
MD	-	-	35	51	-	-	-	-
T/E	30	31	37	-	-	-	-	-
<u>Avui</u>	-	-	56	37	36	38	38	40

(1=1.000)

+++++

Capçaleres estudiades:

ECC (El Correo Catalán); ENU (El Noticiero Universal); LV-LVE (La Vanguardia-La Vanguardia Española); EPC (El Periódico de Catalunya); MD (Mundo Diario) T/E (Tele/eXprés). De la resta de diaris no tenim dades objectives i fiables.

El ressorgiment de l'esperit crític comença a partir de l'any 1973, quan es consolida una premsa plenament aliniada amb els anhels populars per canviar la situació política del país. Aquesta premsa recull amb certa naturalitat l'existència dels partits polítics, dóna la veu als líders veïnals i atreu, a través de la selecció temàtica de notícies, l'atenció pública cap a uns objectius de canvi global.

---

¹⁰. Font: Oficina para la Justificación de la Difusión (diversos butlletins).

Aquest ressorgiment crític i relançament de les vendes no coincideix, ni molt de lluny, amb el reequipament industrial dels periòdics, sinó tot el contrari. O no es comprava material o el que arribava ja havia estat deixat de banda a d'altres països, com li va passar a Editorial Mencheta amb el sistema OCR.

Poc després apareix el que qualifiquem com un nou tipus de premsa. L'aparició del diari Avui va marcar una certa inflexió en apuntar un fet objectiu: cap dels diaris existents s'ocupava del fet nacional i en català.

Després vindria El País que, malgrat que l'edició catalana no va aparèixer fins l'any 1982, ningú no pot negar que tenia més influència a la nostra societat que la suma de gairebé el 99% de les capçaleres.

Però va ser el naixement de El Periódico de Catalunya el que va obrir les portes a la nova premsa dels anys vuitanta, i això que el seu editor, Antonio Asensio, disposava d'un recolzament financer prou precari.

Bona part dels diaris que van donar suport al canvi polític no pogueren mantenir els esquemes empresarials que van servir durant la dictadura i, en no acceptar el repte, van desaparèixer.

Parlem de Mundo Diario, Catalunya Expres, Tele/eXpres, El Noticiero Universal i El Correo Catalán, a més de Diario de

Barcelona¹¹.

¿Quina ciutat del món, en plena transició de la dictadura a la democràcia, perd sis diaris que havien sostingut el canvi en les seves pàgines?

Per què van morir?

El degà del Col·legi de Periodistes de Catalunya, Josep Pernau, assegura que

"aquells diaris no els va matar el canvi, però el gran Canvi va facilitar l'aparició d'oportunistes, aventurers, polítics que se les donaven d'empresaris de premsa, presumptes delinqüents i gent folklòrica i fins i tot esperpèntica al capdavant de les empreses, que desaparegueren sense donar la cara, deixant els diaris arruïnats i la seva gent en situació desesperada"¹².

Només un d'aquests diaris va tornar a sortir, però en català i amb una altra estructura financera i empresarial: Diari de Barcelona.

---

¹¹. Lògicament deixem de banda els casos de Solidaridad Nacional i La Prensa ja que es tractava de diaris fora de tots els circuits periodístics: professionals, empresarials, tecnològics ... Es tractava de periòdics gairebé marginals que la feina més positiva que van fer van ser preparar molts bons professionals.

¹². Pernau (1990-91): 14-15.

La Doctora Joana Gallego¹³ ha proposat tres qüestions com a eminentment principals per explicar el fenomen de la crisi de la indústria periodística, que malgrat referir-se a l'Estat espanyol, ben bé es podrien estendre a Catalunya:

- . A- Una progressiva pèrdua d'importància social per part de la premsa escrita,
- . B- Un intent desesperat i dramàtic de la premsa per esdevenir competitiva enfront d'altres mitjans,
- . C- Per una pèrdua d'identitat i desorientació quant a la funció social que ha d'acomplir.

Nogensmenys, per a la Doctora Rosario de Mateo¹⁴, aquesta crisi ha tingut diverses facetes i les més significatives han estat, sens dubte, l'escassetat de lectors, el desfasament dels models periodístics --llenguatge, continguts i presentació formal-- i l'obsolescència de les estructures empresarials i productives. Prenguem nota d'aquestes afirmacions perquè introdueixen el lei motiv d'aquesta investigació que portem a terme: la renovació tecnològica.

Per a Jaume Guillamet aquesta crisi seria el final d'un procés començat amb la Ley de Prensa e Imprenta.

La nova premsa, la premsa nascuda amb la democràcia, comporta la mort de la premsa antiga, encara que periodísticament fos tant vàlida com l'altra.

---

¹³ Gallego, 1988.

¹⁴. La premsa a Catalunya ..., 1988: 20.

Amb aquest ball de capçaleres els lectors trontollen. El fenomen coincideix amb un descens de l'interès del públic per la política, fruit, sens dubte, de la institucionalització d'aquesta després de cinc o sis anys de romandre al carrer, a les associacions de veïns i a les universitats.

No és gens ni mica casual que s'ensorrís un tipus de diaris i n'apareguessin d'altres que arrepleguen, lector a lector, un públic "orfe".

Si analitzem el quadre anterior podrem comprovar com la suma de la difusió de El Correo Catalán, El Noticiero Universal i El Periódico de Catalunya de l'any 1980 (154.000), correspon, gairebé, a la d'El Periódico de Catalunya sis anys més tard (147.000)¹⁵.

A partir de l'any 1984 i el següent, l'oferta periodística a Barcelona es polaritza entorn a dos diaris: La Vanguardia i El Periódico de Catalunya. Aquest quadre no ha estat substancialment modificat per l'aparició de nous productes, com poden ser Diari de Barcelona, El Observador o l'edició barcelonina d'ABC, Claro i Las Noticias, també de difícil quantificació per la manca de dades fiables i homologables.

En el futur de la premsa barcelonina no hi ha indicis que

---

¹⁵. Hem de tenir en compte que periòdics eminentment populars durant la transició política, com Mundo Diario, no es van sotmetre de forma continuada al control de l'OJD, la qual cosa dificulta l'anàlisi de les variacions en la difusió global i de les vendes de productes periodístics diaris a Barcelona.

permetin entreveure un canvi de la situació actual malgrat que a l'increment de l'oferta publicitària de la segona meitat dels anys vuitanta li ha seguit un cert retraïment. Tampoc sembla que cap dels dos diaris protagonistes d'aquest treball hagin estat afectats per les aventures financeres dels seus respectius editors.

Fins i tot l'aparició d'un diari fortament recolzat per part de la burgesia catalana i, especialment, relacionat amb Convergència Democràtica de Catalunya, com El Observador, no ha significat una modificació ni tant sols indicativa, encara que mentre s'escriu aquesta investigació aquest periòdic està realitzant una ofensiva comercial basada en l'obsequi d'un llibre diari. Aquest tipus de campanyes solen ser molt efectives, però, en canvi, tenen l'inconvenient que descapitalitzen ràpidament l'empresa.

En resum, amb aquest capítol hem intentat construir un fil argumental entorn a les diferents fases cronològiques per les quals han passat els diaris barcelonins. Fases que podríem interrelacionar amb l'existència de certs models de diaris tot dient que l'etapa fins l'any 1973 es va caracteritzar per uns productes poc atractius, gairebé no pre-dissenyats i amb una selecció de primeres notícies relacionades amb temes locals. Es comença a observar l'aparició de temes crítics. Els protagonistes d'aquesta etapa serien El Noticiero Universal i El Correo Catalán.

En la segona etapa, a partir del 1973, observem una politització

de la premsa barcelonina en la qual les informacions porten molts comentaris subjectius acceptats pel sistema perquè ja no tenia cap capacitat pràctica de censurar res. Els protagonistes serien Mundo Diario, Tele/eXpres i El Correo Catalán.

Aquesta politització, o hiperpolitització, va acompanyada d'un disseny de pàgines més calculat i amb uns titulars més treballats.

La darrera etapa passa per la consolidació d'un diari amb un disseny atractiu, titulars cridaners i selecció temàtica dirigida a un públic popular però més heterogeni i no tant polititzat. El protagonista, sens dubte, és El Periódico de Catalunya encara que un sector de lectors, amb alt nivell adquisitiu, certa educació i un alt grau de responsabilitat social preferirà l'edició barcelonina de El País, abandonant La Vanguardia.

¿Quin ha estat el paper de La Vanguardia durant aquest període fins el canvi de l'any 1989, en què es va convertir en un diari informatiu/popular i de serveis?

Sens dubte La Vanguardia ha estat el diari de referència social de la classe mitjana catalana i el diari de serveis de tot el país: sobri, equilibrat, gens aventurer, amb quadernets ben impresos (rotogravat) i un gran equip de periodistes, però amb una maquetació anquilosada.

La seva difusió va baixar uns 30.000 exemplars des de l'any 1972

fins el 1986 (veure quadre), però tot permet suposar que els ha recuperat amb la transformació de fa dos anys, en què es va reordenar el diari introduint-hi la compensació entre blancs i negres i canviant l'estructura narrativa per fer notícies més formulades.

Hi ha hagut etapes de confusió de models, amb el naixement del que podríem qualificar d'híbrids, però aquest és un tema que tractarem al capítol V.